

KRIVIČNO PRAVO I NJEGOVA DRUŠTVENA ULOGA*

Krivično pravo predstavlja jednu granu prava, jednu granu pravnog poretka države. Kao i svako pravo tako i krivično pravo ima svoju sadržinu i svoju formu. Drugim rečima, i krivično pravo održava jedinstvo materijalnih i formalnih elemenata. Materijalni element krivičnog prava jeste onaj koji se pojavljuje kao krajnji uzrok njegovog nastanka. A taj krajnji uzrok je klasna podeljenost društva. Kao je klasna podeljenost uzrok nastanka prava uopšte, to je svako pravo, pa i krivično pravo, kao jedna njegova grana, klasno uslovljeno. Stoga, kao i svako drugo pravo i krivično pravo je po svojoj suštini izraz volje vladajuće klase, koja je ispoljena u obliku pravnih propisa, tj. podignuta na stepen zakona, u cilju zaštite njenih interesa. I baš zato što je volja vladajuće klase data u obliku pravnih propisa, krivično pravo sadrži i formalni element koji je njegov spoljni, pojavni oblik. Pošto je pravni poredak određen nizom zakona, koji u svojoj ukupnosti čine zakonodavstvo to se i krivično pravo pojavno može odrediti kao skup pravnih propisa ili skup zakona, a time kao i deo zakonodavstva.

Ovako izloženi materijalni i formalni elementi jesu ustvari elementi svakog prava, a ne samo krivičnog. Međutim, kako je ovde reč o krivičnom pravu, to je potrebno izložiti specifičnosti ovih elemenata u oblasti krivičnog prava, tj. njihovu posebnu karakteristiku po kojoj se krivično pravo razlikuje od drugih grana prava. Materijalna karakteristika krivičnog prava sastoji se u njegovoj zaštitnoj funkciji. Ali ta zaštita nije ni individualna ni opšta, jer se njime ne štiti ni pojedinac sa svim njegovim interesima ni celo društvo ili svi njegovi interesi, već je to klasna zaštita. Ta zaštita se ostvaruje primenom prinudnih mera odnosno primenom sankcija. Tim svojim sankcijama, tj. propisivanjem i primenom kazni, krivično pravo štiti samo interese vladajuće klase, a u prvom redu one proizvodne i društvene odnose na kojima počiva njen vladajući položaj u društvu. Dakle, volja vladajuće klase kao sadržina krivičnog prava upravljena je na zaštitu društvenih odnosa koji su neophodni za njeno postojanje.

Da bi se ta zaštitna uloga krivičnog prava ostvarila neophodno je da težnja vladajuće klase bude izražena u formi pravnih propisa, kojima će se odrediti objekti zaštite kao i sankcije koje će se primenjivati za napad na te objekte. Pored toga potrebno je da postoji i poseban deo državnog aparata koji će utvrđivati nastale povrede a potom primenjivati sankcije prema onima koji su ih izazvali. Prema tome, karakteristika formalnog elementa krivičnog prava

---

* Pristupno predavanje održano oktobra 1962. godine na Pravno-ekonomskom fakulteta u Nišu.

sastoji se u postojanju pozitivnog krivičnog zakonodavstva kao grane zakonodavstva jedne zemlje.

Oba ova elementa materijalni i formalni, daju opšti pojam krivičnog prava samo u svom jedinstvu koje kroz delatnost posebnih državnih organa, koja se takođe vrši u određenoj formi, nalazi svoju praktičnu primenu, svoju realizaciju u životu. Taj pojam bi se mogao izraziti i već određenom definicijom prema kojoj bi krivično pravo bilo „sistem pravnih propisa kojima državna vlast, realizujući volju vladajuće klase, ostvaruje zaštitu postojećih društvenih odnosa određivanjem krivičnih dela i krivično-pravnih sankcija (kazni i drugih prinudnih mera) koje se primenjuju protiv učinilaca krivičnih dela.” (Srzentić—Stajić).

Nasuprot ovakvog materijalno-formalnog određivanja pojma krivičnog prava u teoriji postoje jednostrane formalne i materijalne definicije. Formalne definicije, koje gotovo preovlađuju u buržoaskoj krivično-pravnoj literaturi, obično definišu krivično pravo kao skup zakona ili skup pravnih propisa koji regulišu primenu represije u jednoj zemlji, tj. kao skup zakona na osnovu kojih država izriče i primenjuje krivične sankcije na učinoce zabranjenih dela. Materijalne definicije pak, polaze od toga da je krivično pravo grana prava kojom se štite interesi, odnosno pravna dobra, obzirom da interesi zaštićeni pravom nisu ništa drugo do pravna dobra. Ta zaštita se vrši u korist društva ili pojedinca ili i pojedinca i društva odnosno zajednice, države itd. Materijalna definicija uglavnom je zastupljena u teoriji krivičnog prava socijalističkih država.

Naglasili smo da krivično pravo predstavlja jedinstvo materijalnih i formalnih elemenata i da se stoga ne može dati njegova definicija samo sa stanovišta jednog elementa, a da se pojam krivičnog prava ne osiromaši, tj. svede ili na čistu formu ili na grubu materijalnu pojavu bez svoje forme u kojoj se ona manifestuje u spoljnom svetu. Tako definicija data samo sa formalnog stanovišta ne obuhvata suštinu krivičnog prava, dok definicija određena isključivo sa materijalnog stanovišta zanemaruje pojavni oblik krivičnog prava bez koga ono ne bi ni moglo da postoji kao pravo. Svako pravo pa i krivično je materijalno po suštini ali ta suština ima svoju formu. Forma proizilazi iz sadržine ali je i sama sadržina sa svoje strane vezana za formu jer je ona njen spoljni pojavni oblik, njena spoljna vidljiva manifestacija.

Međutim, postoje i materijalno-formalne definicije koje na drukčiji način određuju zaštitnu ulogu krivičnog prava. Neki smatraju da krivično pravo štiti individualna, drugi kolektivna a treći i individualna i kolektivna pravna dobra, tj. opštedruštvena dobra. Prvi polaze od toga da je čovek taj u čije se ime vrši krivičnopravna zaštita, drugi da je krivično-pravna zaštita usmerena na postojanje određene zajednice, a treći pak, da je zaštita usmerena na to da se obezbedi opstanak određenog društva i njegov pravilan razvoj. Sve ove teorije zanemaruju klasni karakter krivičnog prava, jer, kao što smo videli, predmet zaštite krivičnog prava nisu ni pojedinci ni društvo već interesi vladajućih klasa.

Materijalno-formalni pojam krivičnog prava najviše je zastupljen u socijalističkoj teoriji krivičnog prava i javlja se kao polazna tačka za saznanje njegovog društvenog sadržaja i njegovog cilja kao i za utvrđivanje granica dejstva krivično-pravnih normi. Pomoću ovako određenog pojma ograničava se krivično-pravna odgovornost na ona ponašanja, one radnje koje predstavljaju stvarnu opasnost za društvo, za njegov poredak i razvitak i opasnost za slobodu građana i njihova prava. A stvarno društveno opasne radnje mogu biti samo

one koje su predviđene krivičnim normama kao zabranjene i kažnjive. Upravo ova društvena opasnost pojedinih ljudskih radnji prema kojima je usmereno dejstvo krivičnog prava tj. njegovih sankcija jeste njegova neposredna sadržina, njegov vidljivi materijalni elemenat, a normativna određenost takvih radnji i sankcija koje se primenjuju prema učiniocima jeste formalni elemenat krivičnog prava. Otuda ukoliko postoji radnja sa obeležjima radnje koja je obuhvaćena krivičnopравnom normom a koja predstavlja izvesnu faktičku opasnost, onda imamo krivično delo.

Prilikom određivanja pojma krivičnog prava videli smo da je njegov cilj zaštita interesa vladajuće klase tj. zaštita njenih društvenih odnosa i to putem određivanja društveno opasnih dela i sankcija koje će se primenjivati protiv onih koji ta dela vrše i time ugrožavaju njen društveni poredak odnosno samo postojanje određenog društva. Time smo dotakli i pitanje o društvenoj ulozi krivičnog prava, koja upravo proizilazi iz samog pojma krivičnog prava. Društvena uloga krivičnog prava rezultira iz njegovog osnovnog zadatka. Ako je zadatak krivičnog prava da štiti određeni društveni poredak od društveno opasnih ponašanja, onda se njegova funkcija sastoji u borbi protiv kriminaliteta kao skupnog i opšteg pojma za sve vrste antisocijalnih ponašanja koja narušavaju pravni poredak i remete harmoniju društvenog života. Prema tome, štiteći određeni društveni poredak, krivično pravo neprekidno vodi borbu protiv kriminaliteta koji se javlja kao društveno zlo posmatran sa stanovišta vladajuće klase, odnosno određenog društva.

Kriminalitet je, pak, društvena pojava koja neprekidno prati klasno društvo i koji postoji uporedo sa postojanjem države i prava. On je proizvod klasnog društva ali takav proizvod koji je postao jedan vid njegove egzistencije, jedan od načina i oblika života u klasnom društvu. U suštini kriminalitet se javlja kao revolt izvesnih ljudi i grupa ljudi prema određenim društveno-ekonomskim uslovima života. Kako su se ti uslovi tokom istorije menjali od jedne formacije do druge to se menjalo i shvatanje o kriminalitetu kao i odnos prema njemu. Ali, ma kako se menjala shvatanja o kriminalitetu sam kriminalitet nije menjao svoju suštinu kao što ni krivično pravo nije menjalo svoj zadatak da očuva vladajući način proizvodnje i društvene odnose koji proizilaze iz njega. Jasno je da se prema tim društveno-ekonomskim odnosima ni u jednoj klasnoj formaciji nisu podjednako odnosili svi ljudi. Pripadnici vladajuće klase u svakom društvu gledali su u postojećim društveno-ekonomskim uslovima svoje idealne uslove, svoj vlastiti način života, koji se temeljio na eksploataciji rada pripadnika potlačenih klasa, koji su pak, sa svoje strane nastojali da sruše taj poredak i da izgrade nove odnose i nov poredak. Ovako ponašanje pripadnika potčinjene klase predstavlja kriminalno ponašanje sa stanovišta vladajuće klase prema kome ona primenjuje krivično-pravne sankcije. Sa stanovišta pripadnika potčinjene klase takva ponašanja ne samo da su opravdana već su ona oslobodilačka pa stoga moralna i humana. Ono što je sveto za vladajuću klasu to je zlo za potčinjenu klasu. I tako imamo različita shvatanja o kriminalitetu. Međutim, iako postoje različita shvatanja, pojam kriminaliteta se određuje sa stanovišta vladajućeg poretka, jer samo pravni poredak uobličava sva ta ponašanja koja su zabranjena i stoga se smatraju antisocijalnim. Razume se da tako određen kriminalitet obuhvata i ponašanja koja vrše i sami pripadnici vladajuće klase a koja se kose sa opštim klasnim težnjama i interesima. Sem toga, u širem smislu, kriminalitet obuhvata ne samo ponašanja koja su uperena protiv klasnih interesa nego i izvesna ponašanja koja

su uperena protiv nekih drugih vrednosti koje štiti određeni poredak i to u onoj meri i opsegu koliko su ti interesi neophodni za postojanje određenog društvenog poretka. Otuda imamo to da i pripadnici potčinjene klase smatraju kriminalom napade na takve vrednosti.

Da bismo potkrepili ovu postavku navešćemo primer istorijskog kretanja inkriminacija. Prve inkriminacije, tj. prva krivična dela koja su se pojavila u krivičnom pravu bila su ona koja su bila uperena protiv vlasti i ugleda vladara, zatim protiv vojnih snaga, uvrede božanstva i protiv imovine itd. Kao što se vidi prvi oblik kriminala bio je, dakle, politički kriminal sa izuzetkom krivičnog dela protiv božanstva. Ali u krajnjoj liniji i ovo delo je političko, jer uvreda božanstva značila je u isto vreme i uvredu vladara pošto je on u svojoj ličnosti objedinjavao političku, vojnu i svešteničku vlast. Na osnovu ove poslednje vlasti on se smatrao zamenikom ili predstavnikom bogova na zemlji. Odmah iza političkog kriminala dolazi imovinski kriminal. Zar se iz ovoga ne vidi da je kriminal određen shvatanjem vladajuće klase i da je krivično pravo stvoreno zato da štiti njene interese i njen opstanak? Prve vrednosti koje su bile zaštićene krivičnim pravom, kao što se vidi jesu isključivo vrednosti vladajuće klase. Tek kasnije državna vlast će inkriminisati i neke vrednosti koje u početku pripadaju samo pripadnicima povlašćene klase (period robovlasništva) a kasnije podjednako svim ljudima bez obzira na klasnu pripadnost. Takve vrednosti su: život čoveka, njegov telesni integritet, dostojanstvo itd. Do zaštite ovih vrednosti došlo je usled neophodnosti da se održi organsko jedinstvo zajednice i da se spreči međusobno samovlasno ubijanje kojim su podjednako bili eliminisani iz života kako pripadnici vladajuće, tako i pripadnici potčinjene klase. Na današnjem stepenu razvitka društva te vrednosti su krivično-pravno zaštićene u svim državama bez obzira na društveno uređenje. Otuda izgleda da je ova vrsta kriminaliteta opšta pojava, da je večna i standardna za sva društva mada je i ona klasno uslovljena.

Ali, iako je kriminalitet klasna pojava on ne nestaje sa rušenjem klasnog društva. Naprotiv, on ga nadživljava tako da ostaje u nasleđe i socijalističkom društvu. Na taj način prelazni period, kao jedna istorijska faza u razvitku društva, nije lišen kriminaliteta. To zbog toga što u prelaznom periodu žive mnogi kriminogeni faktori klasnog društva koji mogu da budu kako socijalni tako i individualni. Političkom revolucijom ukida se buržoaska vlast ali se ne ukidaju, niti se mogu ukinuti svi uticaji klasne nadgradnje kao što se ne mogu ukinuti ni sve socijalne ni ekonomske neravnopravnosti. Tek posle političke revolucije nastaje etapa ekonomsko-socijalne revolucije u kojoj se izgrađuju novi produktioni, društveni i ljudski odnosi. Kako ova izgradnja polazi od nasleđene ekonomske osnove buržoaskog društva, to delovi njene nadgradnje imaju duboke tragove u svesti većeg dela ljudi. Stoga se ova izgradnja odvija kroz borbu između novog i starog. Borba sa tim ostacima (rdave radne navike, nakaradna mišljenja, osećanja itd.) je duga i naporna, pošto su oni postali jedan element formiranih ličnosti. Razume se da ti ostaci omogućavaju ne samo održavanje nego i rađanje kriminaliteta u socijalizmu koji teži da omete brz razvitak. Otuda i u socijalizmu neophodnost da se novi društveni odnosi zaštite krivičnim pravom.

Dakle, kriminalitet kao socijalna i socijalno-etička pojava nastaje, u uslovima klasnog društva, bez obzira što sve njegove manifestacije ne nose klasno obeležje. On u prvom redu ugrožava interese vladajuće klase, s obzirom da ona poseduje najveće ekonomske i druge vrednosti, a zatim i celo društvo,

posredno ili neposredno. I baš zato što kriminalitet postaje stalna pojava koja ugrožava poredak vladajuće klase i njene interese, potom interese društva, koje vladajuća klasa predstavlja i za koje je vezan njen opstanak, ona je prinuđena da organizuje borbu protiv njega, smatrajući ga kao opšte socijalno zlo. Ta njena borba pojavljuje se kao državna represija. Stvara se krivično pravo kao posebna grana prava koje predviđa uslove i način vršenja represije, a u državnom aparatu specijalni organi za njegovu primenu. Tako krivično pravo postaje izraz i sredstvo kaznene politike države preko koje ona ostvaruje imperijum na unutrašnjem planu. Drugim rečima, krivično pravo postaje najveća snaga društvenog uređenja i pravnog poretka kojom raspolaže država. Pomoću njega država je u mogućnosti da prinudi svakoga da poštuje njegova pravila ponašanja koja sačinjavaju njen pravni poredak. Za svaki prekršaj postojećih pravila ponašanja, za svako nepoštovanje ustanovljenog javnog poretka nastupa dejstvo represivnih normi krivičnog prava primenom njegovih sankcija koje se sastoje u ličnoj prinudi, odnosno nanošenju prekršiocu nekog zla u cilju da se povinuje zahtevima pravnog poretka.

Osobnost krivičnog prava kao što se vidi jeste u posebnoj prirodi njegovih sankcija kojima se vrši prinuda prema licu koje je izvršilo krivično delo. Istina ovakva karakteristika krivičnog prava vezana je za kaznu kao najvažniju krivično-pravnu sankciju ali ona do izvesne mere karakteriše i ostale krivične sankcije. Povod izricanja krivičnih sankcija je izvršeno krivično delo, a njihova svrha suzbijanje kriminaliteta, tj. delovanje na učinioca da ubuduće ne vrši krivična dela. Međutim, iako je osnovni zadatak krivičnih sankcija zaštita društva od kriminaliteta, u nauci krivičnog prava a isto tako i u zakonodavstvu, postojala su pa i danas postoje različita shvatanja o načinu i cilju primene krivičnih sankcija, a u prvom redu o svrsi kazne. Posmatrana sa stanovišta neposrednog cilja kazne sva ta gledišta i shvatanja počivaju na dva različita načela: načelu odmazde i načelu zaštite, odnosno prava odbrane. I na bazi ova dva suprotna načela stvorene su dve grupe suprotnih teorija o svrsi krivično-pravnih sankcija, a u prvom redu o svrsi kazne i njenom pravnom osnovu. To su apsolutne i relativne teorije koje su kasnije nadopunjene i trećom vrstom tj. mešovitim teorijama koje pokušavaju da eklektičkim metodom izvuku pozitivne postavke iz jedne i druge grupe i dadu jedinstven cilj u čijem ostvarenju učestvuju obadva navedena načela. Pošto je ovo pitanje od interesa za ostvarenje društvene uloge krivičnog prava, to ćemo se ukratko zadržati na njemu.

Osnovna postavka apsolutnih teorija jeste da krivično pravo ima za zadatak da kažnjava one koji su povredili pravna dobra koja su neophodna za zadovoljenje ekonomskih, moralnih pa čak i dialektičkih potreba zajednice i pojedinca. S obzirom na takav zadatak krivičnog prava cilj kazne jeste odmazda prema izvršiocu krivičnog dela. Vršeći krivično delo učinilac je time naneo zlo društvu pa stoga društvo putem krivične sankcije tj. kazne vrši odmazdu prema njemu i vraća mu zlo zlim. To zlo odnosno odmazda sastoji se u fizičkom istrebljivanju ili pak u ispaštanju učinioca dela. Odmazda i ispaštanje se ne vrše radi sprečavanja budućih prestupa već radi nepravde koja je sadržana u krivičnom delu. Ta nepravda treba da se negira kaznom i da se na taj način uspostavi narušena pravda i to kako u svesti krivca tako i u svesti građana. Kako povreda po ovoj teoriji ima apsolutnu vrednost to i kazna ima apsolutnu potrebu postojanja. Kao što vidimo kazna je ovde sama sebi cilj jer je i pravda apstraktna, apsolutna vrednost koja stoji iznad individualnih i kolektivnih interesa. Takva pravda prema Kantu, jednom od najeminentnijih predstavnika apso-

lutne teorije, mora biti zadovoljena pa makar se i celo društvo raspalo. Učinilac se kažnjava samo zato što je izvršio krivično delo — *punitur quia peccatum est*.

Jasno je da krivično pravo isključivim vršenjem odmazde nije moglo da postigne veliki uspeh u borbi protiv kriminaliteta pa stoga ni da ostvari efikasnu svoju društvenu ulogu. Zato je i moralo doći do odbacivanja ovih teorija i stvaranja relativnih teorija. Prema relativnim teorijama kazna nema za svrhu ni odmazdu ni ispaštanje učinilaca krivičnog dela. Ona ne može biti sama sebi cilj već jedno sredstvo za ostvarenje jednog realnog a ne apstraktnog cilja — zaštite društva od kriminaliteta. Kazna je, dakle, sredstvo za borbu protiv kriminaliteta, sredstvo za obranu društva od svakog antisocijalnog ponašanja. Učinilac dela se kažnjava zato da ne bi ubuduće vršio krivična dela — *punitur ne peccetur*. Svrha kazne je u njenoj korisnosti kao jednog efektnog sredstva za suzbijanje kriminala. Samim tim što kazna nije sama sebi cilj, ona nije uvek nužna, tj. nije apsolutne već relativne prirode. Međutim, iako se sve ove teorije slažu o tome da je kazna sredstvo za zaštitu od kriminaliteta, one se razilaze po pitanju kako se najefikasnije postiže svrha kazne. Po jednim svrha kazne se najefikasnije postiže ako se kaznom deluje na samog učinioca tako da se on spreči da ubuduće vrši krivična dela. To su tzv. teorije individualne prevencije. Ovakvo dejstvo kazna postiže bilo putem zastrašivanja krivca bilo njegovim popravljanjem tako da on ne vrši u buduću krivična dela zbog straha, odnosno zbog griže savesti i delovanja moralnih obzira. Po drugom shvatanju najefikasnije dejstvo kazne za ostvarenje društvene uloge krivičnog prava sastoji se u tome da se njome unapred spreči vršenje krivičnog dela od strane onih koji su naklonjeni kriminalnom ponašanju. Ovo dejstvo se vrši bilo putem zastrašivanja tj. odmazde, bilo putem moralne opomene koja se upućuje svim građanima. Ova shvatanja sačinjavaju tzv. teoriju opšte ili generalne prevencije.

Najzad, po trećem shvatanju smatra se da je nemoguće da se postigne prava svrha kazne ako se ona ograniči samo na individualnu ili samo na generalnu prevenciju. Krivično pravo može najbolje da ostvari svoju društvenu ulogu samo tada ako primena njegove kazne sjedinjuje ciljeve individualne i generalne prevencije. To sjedinjavanje treba da bude takvo da nekad prvorazrednu ulogu ima individualna a drugi put generalna prevencija. Ili još bolje, kazna u apstraktnom smislu, tj. samim svojim postojanjem ima karakter generalne prevencije, dok u konkretnom slučaju ona ima karakter individualne prevencije. To su tzv. mešovite relativne teorije o cilju kazne i društvenoj ulozi krivičnog prava.

Kao što se vidi ove dve grupe teorija su u kontradikciji jedna prema drugoj jer prva polazi od načela odmazde dok druga od načela zaštite. Prva uzima za osnov kažnjavanja objektivni čin tj. postojanje krivičnog dela, bez obzira na njegove subjektivne elemente, druga pak kao osnov kazne vidi u subjektivnim elementima tj. postojanju krivične odgovornosti učinioca dela. Nepomirljivost ovih teorija vodila je u apsurd. Zato su nastale kritike na račun i jedne i druge a u cilju da dođe do njihovog jedinjenja. Tako naprimer, List je smatrao da je raspra oko ovih dvaju načela besplodna obzirom da se potrebe retributivne pravde podudaraju sa zahtevima teorije zaštite, jer retributivna pravda zahteva da učinilac bude kažnjen shodno ozbiljnosti povređenog dobra, a teorija shodno subjektivnoj opasnosti. Zločin i zločinac po njemu su uzajamni pojmovi, jer ozbiljnost krivičnog dela dokazuje opasnost krivca, a krivično ponašanje krivca uslovljava suđenje o manjoj ili većoj težini krivičnog dela.

Ovakva kritika je bila opravdana ali ne zbog toga što je krivična opasnost sadržana u težini krivičnog dela ili što krivično ponašanje učinioca govori o samoj težini dela (naprimer, krivično delo objektivno može da bude teško a da odgovornost bude mala ili i da ne postoji) već opravdana zato što kazna sadrži oba načela. Ona predstavljaju njeno dijalektičko jedinstvo. Nema te kazne koja ne sadrži elemenat retribucije i elemenat zaštite, odnosno prevencije od budućeg kriminala. Upravo zato je i moralo doći do mešovitih eklektičkih teorija o cilju i svrsi kazne putem koje se ostvaruje društvena uloga krivičnog prava. Zajednička karakteristika svih ovih teorija je u tome što sve one polaze od toga da se kazna primenjuje zato što je izvršeno krivično delo, ali i zato da ubuduće ne bi došlo do ponovnog vršenja istog. Tako se njime vrši i odmazda za učinjeno delo i zaštita da više ne dođe do ponovnog vršenja krivičnih dela kako od istog tako i od drugih lica.

Savremena shvatanja polaze od toga da krivično pravo nema za cilj da vrši odmazdu prema učiniocu tj. da mu se svetl za izvršenje dela već da ga putem prevaspitavanja i lečenja onemogući tj. odvraći od daljeg vršenja krivičnog dela. Putem vaspitanja i lečenja savremeno krivično pravo teži da resocijalizuje delinkventa, tj. da ga ponovo vrati u društvo kao slobodnog i ravnopravnog člana sa svim ostalim građanima. Metodi uticaja na delinkventa su veoma raznovrsni i različiti. Ta raznovrsnost dozvoljava njihov izbor saglasno osobenosti svakog delinkventa pojedinačno. Savremeno krivično pravo polazi od principa socijalnog i humanog odnosa prema delinkventu. Ono ne polazi samo od principa da treba štiti samo opasnosti delinkventa nego i od principa da je potrebno štiti i samog delinkventa od sopstvene opasnosti po njegov život. Polazeći od stanovišta da država ima dužnost ne samo prema lojalnim građanima nego i prema delinkventima, krivično pravo teži da ostvari ovu dužnost države putem svoje društvene uloge koja se sastoji u pružanju mogućnosti delinkventu da se ponovo vrati u društvo slobodnih ljudi, da mu pruži mogućnost da pobedi rđave navike i antisocijalna nastojanja i da na taj način postane koristan član zajednice. Tako savremeno krivično pravo svodi elemenat odmazde na minimum i sve više se približava jednom specijalnom načinu vaspitanja neprilagodljivih ličnosti sa težnjom da ih pomiri sa samim sobom i sa društvom da ih osposobi za društveno koristan rad.

Jovanović Ljubiša
predavač Pravno-ekonomskog
fakulteta u Nišu

S u m m a r y

CRIMINAL LAW AND ITS SOCIAL ROLE

The article is an introducing conference in which the author deals with: the notion and the definition of the criminal law, the notion and the definition of the criminality, the relation between the criminality and the criminal law, determining through this relation the role of the criminal law.

Speaking of the notion and the definition of the criminal law, the author analyses the fundamental elements of the criminal law and explains the difference between the criminal law, the administration of criminal justice and criminal legislation. By displaying the notion of the criminality, the author takes specially into considera-

tion the historico-social conditions of the beginning of the phenomenon, the conditions and the forms of its development, as well as its destructive influence on the social life. Finally, the author speaks of the role of the criminal law as the most effective expedient of the state for the struggle against the criminality. In this part the author analyses the criminal law measures, insisting specially on the retaliation and retribution measures, which have the role of a passive protection of the society, and on the resocialization measures, which have the role of an active protection of the society — whereat this second kind of measure keeps the primacy in the criminal law.